

IXTISOSLASHTIRILGAN SAN'AT MAKTABLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INTERFAOL USULLARDA GARMONIYA FANINI O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI

Xo'jayorova Lola

O'zbekiston Davlat konservatoriyasi talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ixtisoslashtirilgan san'at maktablarida garmoniya fanini zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullar asosida o'qitish masalalari yoritilgan. Garmoniya fanining nazariy asoslarini o'quvchilarga samarali yetkazish, ularning musiqiy tafakkurini rivojlantirish hamda ijodiy salohiyatini kengaytirishda raqamli texnologiyalar va interfaol metodlarning o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada didaktik vositalar, vizual platformalar, mobil ilovalar, multimediya va musiqiy dasturlarning ta'lim sifatiga ta'siri amaliy misollar asosida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: garmoniya, san'at maktabi, zamonaviy texnologiyalar, interfaol metodlar, musiqa ta'limi, raqamli platformalar, kreativlik, kompozitsiya, musiqiy tafakkur.

Bugungi kunda ta'lim sohasida yuz berayotgan yangilanishlar san'at va musiqa ta'limiga ham faol kirib kelmoqda. Ayniqsa, garmoniya kabi murakkab nazariy fanlarni zamonaviy vositalar asosida o'rgatish ehtiyoji ortib bormoqda. Garmoniya – musiqa nazariyasining asosiy bo'g'inlaridan biri bo'lib, u o'quvchining kompozitorlik qobiliyatini shakllantirishda, eshitish tahlilini rivojlantirishda va ijodiy fikrlashini kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, ixtisoslashtirilgan san'at maktablarida mazkur fan o'qitilishining sifatini oshirish uchun yangi uslublar, texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar zarur bo'lib qolmoqda.

Didaktika — bu ta'lim jarayonini ilmiy asosda samarali tashkil etishga yo'naltirilgan muhim pedagogik sohadir. Uning bosh maqsadi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ta'limiy muloqotni takomillashtirish, ta'lim samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning mustahkam bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlarini ta'minlashdir. Bu soha pedagogik jarayonni chuqur o'rganadi va unga metodik, psixologik hamda amaliy yondashuvlar asosida yondashadi.

Ta'limning didaktik tamoyillari — bu o'qitish jarayonining asosiy yo'nalishlarini belgilab beruvchi prinsiplar bo'lib, ular o'quv faoliyatining har bir bosqichida muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning to'g'ri tanlanishi va amaliyotda samarali qo'llanilishi o'quvchilarning bilim darajasi, mustaqil fikrlash qobiliyati, amaliy ko'nikmalari va ijodiy faoliyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bois har qanday ta'lim jarayonida

didaktik tamoyillarni aniqlashtirish va ular asosida pedagogik ishlarni olib borish zaruriy sanaladi.

Mazkur tamoyillar — bu o'qitishning maqsadi, mazmuni, usullari, vositalari va yakuniy natijalari o'rtasidagi uzviy aloqani ta'minlab turadigan asosiy omillardir. Ular ta'lim tizimining mazmunan boy va metodik jihatdan puxta bo'lishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, bugungi globallashuv sharoitida, ta'limga qo'yilayotgan talablar ortib borayotgan bir vaqtda, didaktik tamoyillarni ishlab chiqishda zamonaviy o'quv metodlari, interfaol texnologiyalar, raqamli vositalar va innovatsion yondashuvlarni inobatga olish zaruratga aylangan.

Bundan tashqari, o'quvchilarning psixologik holati, ularning yoshga xos xususiyatlari, bilim olishga bo'lgan ehtiyoji va individual farqlari ham zamonaviy o'qituvchidan chuqur didaktik bilim va pedagogik yondashuvni talab etadi. Har bir o'qituvchi ta'lim jarayonini tashkil etishda ana shu jihatlarni e'tiborga olib, didaktik tamoyillarni moslashtirib borishi lozim.

XXI asrda ta'lim sohasi keskin va dinamik o'zgarishlarga yuz tutmoqda. Yangi pedagogik paradigmalarining shakllanishi, texnologiyalarning rivojlanishi, axborotga bo'lgan ochiqlik, masofaviy va aralash ta'lim shakllarining keng qo'llanilishi — bularning barchasi didaktik yondashuvlarga yangicha qarashni taqozo qilmoqda. Endilikda faqatgina an'anaviy o'quv usullariga tayangan holda ta'lim jarayonini samarali tashkil etish qiyin. Aksincha, o'qituvchi interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron resurslar, raqamli platformalardan foydalanib, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, mustaqil o'rganish va muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga harakat qilishi kerak.

Shu ma'noda, o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi — bu uning ta'lim jarayonini sifatli tashkil etishdagi asosiy mezondir. Yuqori malakali pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki yo'lboshchi, murabbiy va motivator sifatida ham o'quvchilar uchun muhim rol o'ynaydi. Uning didaktik tamoyillarga asoslangan yondashuvi, ta'lim jarayoniga bo'lgan innovatsion qarashlari va ijodiy fikrlashi o'quvchilarning bilim olishdagi muvaffaqiyatini belgilaydi.

Ya'ni, zamonaviy ta'limda didaktik tamoyillarni to'g'ri ishlab chiqish va tatbiq etish — bu ta'lim sifatini oshirishga, o'quvchilarning bilimga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirishga va ularning hayotiy faoliyatga tayyor bo'lishlariga xizmat qiladigan muhim jarayondir. Bu tamoyillar o'qituvchidan yangilikka ochiqlik, metodik yondashuvlarning keng doirasini bilish va ularni amaliyotga to'g'ri tatbiq eta olish kabi ko'nikmalarni talab qiladi.

Garmoniya fani murakkab nazariy tushunchalarga ega bo'lib, ularni o'quvchilarga tushunarli yetkazish maxsus metodik yondashuvni talab qiladi. Bu

fanning asosiy tarkibiy qismlariga tonallik, akkordlar tizimi, modulatsiyalar, kadensiyalar va boshqalar kiradi.

Zamonaviy texnologiyalar quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

- Musiqiy dasturlar: Sibelius, Finale, MuseScore, EarMaster, Auralia.
- Mobil ilovalar: Tenuto, Complete Music Reading Trainer, Perfect Ear.
- Multimedia resurslar: video-darslar, audio misollar, interaktiv mashg'ulotlar.
- Interaktiv doska va proyektorlar orqali guruhli tahlil va yozma ishlarni ko'rgazmali bajarish.

“Garmoniya” fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarda musiqiy tafakkur va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish, shuningdek, nazariy bilimlarni chuqur va ongli tarzda egallash uchun quyidagi asosiy pedagogik vazifalarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega:

1. Garmoniya fanining musiqiy obraz yaratish jarayonidagi o'rnini chuqur o'rganish. Bu vazifa orqali o'quvchilar musiqiy obraz – ya'ni musiqiy asarning badiiy ifoda vositalari orqali berilgan mazmunini qanday shakllantirishda garmoniya vositalari qanday ishtirok etishini tushunib yetadilar. Garmoniya musiqaning ichki tuzilmasi sifatida obrazning mazmunini boyitish, emotsional ohangini belgilashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu bois, garmoniya vositalarining musiqiy ifodadagi ahamiyati har tomonlama ochib beriladi.

2. Garmonik tuzilishga ega bo'lgan musiqiy asarlarni intonatsion va mazmuniy jihatdan tahlil qilish. Bu yerda garmonik vositalar orqali yaratilgan musiqiy asarlarni tahlil qilish, ularni bir butun intonatsion va semantik kontekstda tushunish ko'zda tutiladi. Tahlil orqali o'quvchilar musiqaning ichki mantiqiy rivoji, akkordlar o'zaro bog'liqligi, tonallikning o'zgarishi kabi elementlarni anglab, ijodiy tahlil qilish malakasini hosil qiladilar. Asarlarni chuqur tahlil qilish orqali ularning garmonik tuzilishidagi xususiyatlar aniqlanadi.

3. Garmonik ifoda vositalarining erkin ishlatilish yo'nalishlarini ishlab chiqish. Bu vazifa ijodiy yondashuvni talab qiladi. O'quvchilar o'rgangan nazariy bilimlar asosida turli musiqiy holatlar uchun garmoniya vositalarini mustaqil qo'llash yo'llarini ishlab chiqadilar. Bu esa ularni nafaqat tayyor musiqiy materialni tahlil qilish, balki yangisini yaratish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Turli uslubiy yo'nalishlarda garmoniya vositalaridan foydalanish tajribasi ularning ijodiy tafakkurini kengaytiradi.

4. Garmoniya tushunchalarini tizimli va bosqichma-bosqich shakllantirish. Garmoniya fanini o'zlashtirishda tushunchalarni oddiydan murakkabga qarab tartibli ravishda o'zlashtirish talab etiladi. Bu esa garmonik bilimlarni izchil va bosqichli o'qitish orqali erishiladi. Har bir yangi bilim avvalgisiga tayanib, yanada yuqori darajadagi musiqiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu orqali o'quvchilar

musiqiy garmoniya tizimining murakkab ierarxik tuzilishini anglab yetadilar va uni amaliyotda qo'llashga o'rganadilar.

Ushbu vazifalar ijodiy fikrlash, analitik yondashuv, nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi ilg'or metodlar yordamida amalga oshirilishi lozim. Jumladan, interaktiv tahlil mashg'ulotlari, amaliy topshiriqlar, ijodiy kompozitsiya ishlari, guruhiiy muhokamalar va individual loyihalar orqali o'quvchilarda nafaqat bilim, balki mustaqil fikrlash va musiqiy asar yaratish salohiyatlari shakllanadi.

Talabalarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali yondashuvlardan biri bu yangi o'quv mavzusini tushuntirish va uni bosqichma-bosqich o'zlashtirish jarayonidir. Bunday faoliyat deyarli har bir darsda amalga oshiriladi va unda mavzuning nazariy jihatlarini amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish asosiy o'rinni egallaydi. Shunday yondashuv orqali mavzuni avval nazariy jihatdan yoritib, keyinchalik alohida darsda amaliy mashg'ulotlar tashkil etishdan ko'ra, uni qismlarga bo'lib, bir dars doirasida nazariy tushunchalarni amaliy misollar orqali mustahkamlash ko'proq samaradorlikka olib keladi.

Ayniqsa, garmoniya darslarida pedagog musiqiy materialni talabalarga ikki asosiy shaklda taqdim etishi mumkin: birinchisi – musiqiy asar namunalaridan foydalanish, ikkinchisi – sxematik garmonik tuzilmalarni qo'llash. Har ikki shakl ham o'quvchilarda mavzuni chuqur anglashga yordam beradi. Musiqiy namunalar to'g'ridan-to'g'ri o'rganilayotgan mavzuga mos tanlanishi, nazariy bilimlarning amaliy ifodasini ko'rsatishi muhimdir.¹

Xulosa qilib aytganda, Garmoniya fanining zamonaviy texnologiyalar va interfaol metodlar orqali o'qitilishi nafaqat o'quvchilarning musiqiy bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularning ijodkorligini, mustaqil fikrlashini va san'atga bo'lgan qiziqishini ham kuchaytiradi. Bu yo'nalishda ta'lim muassasalari, o'qituvchilar va innovatsion platformalar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash dolzarb vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Musiqa nazariyasi asoslari. Tahrir hay'ati: O. Yusupova va boshqalar. – Toshkent: Gafur G'ulom nashriyoti, 2019.
2. Xolmatov B. "San'at ta'limida innovatsion yondashuvlar". – Toshkent, 2021.
3. Bakhshiyeva M. "Garmoniya darslarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish". // "Pedagogik izlanishlar" jurnali, 2022-yil, №3.
4. Davronova L. "Musiqa ta'limida interaktiv metodlar samaradorligi". – Andijon Davlat universiteti maqolalar to'plami, 2023.

¹ Davronova L. "Musiqa ta'limida interaktiv metodlar samaradorligi". – Andijon Davlat universiteti maqolalar to'plami, 2023.